

Nr 26

Utlåtande i anledning av motioner om viss uppgiftsplikt för försäkringsgivare vid förmånstagarförordnande.

I de likalydande motionerna I:754 av herr Åkerlund och II:858 av fru Mogård och fru Kristensson hemställs »dels att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av 108 § 2 stycket i lagen om försäkringsavtal att en bestämmelse av innebörd att försäkringsgivaren skall vara uttryckligen skyldig att vid bristande premiebetalning eller ifrågasatt ändring av försäkringen underrätta den som är förmånstagarare genom oåterkalleligt förordnande tillägges, dels att utskottet måtte utarbeta erforderlig lagtext.»

Motionerna har remissbehandlats.

Vissa bestämmelser m. m.

Beträffande livförsäkring gäller enligt 102 § lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal (FAL) att försäkringstagaren, om han önskar att försäkringsbeloppet skall tillfalla annan, äger insätta denne som förmånstagarare. Dylika s.k. förmånstagarförordnanden är synnerligen vanliga. De är oftast benefika, dvs. de ges utan vederlag i någon form, men de kan också avse att ge anställd pension eller eljest ske mot vederlag. Förordnandet kan vara antingen återkalleligt eller oåterkalleligt. Det kan av försäkringstagaren när som helst återkallas, såvida det icke av honom gjorts oåterkalleligt, vilket sker därigenom att han gentemot förmånstagararen förbinder sig att låta förordnandet stå vid makt. Enligt 103 § FAL skall ett förmånstagarförordnande eller återkallelse därav för att vara gällande skriftligen meddelas försäkringsgivaren eller också genom dennes försorg antingen intas i försäkringsbrevet eller antecknas därpå. Däremot finns det ej någon skyldighet att underrätta försäkringsgivaren om att förmånstagarförordnandet blivit oåterkalleligt.

Förmånstagarförordnandet har, när det är återkalleligt, i allmänhet inga verkningar före försäkringsfallet. I enlighet härmed har enligt 108 § första stycket FAL försäkringstagaren oinskränkt rätt att förfoga över försäkringen i förhållande till försäkringsgivare och tredje man, t. ex genom återköp eller genom pantsättning eller överlåtelse till tredje man. Har försäkringstagaren gentemot förmånstagararen förbundit sig att låta förmånsta-

garförordnandet stå vid makt, dvs. med det vanliga uttryckssättet gjort ett oåterkalleligt förordnande, äger han enligt paragrafens andra stycke inte utan särskilt förbehåll förfoga över försäkringen till men för förmånstagaren. Med förmånstagarens medgivande kan emellertid försäkringstagaren förfoga över försäkringen i förhållande till såväl försäkringsgivaren som tredje man. Huruvida försäkringstagaren är skyldig vidmakthålla försäkringen genom fortsatt premiebetalning torde bero på vad som kan ha överenskommits därom med förmånstagaren. Utan särskilt åtagande anses oåterkallelighetsförklaringen inte medföra sådan skyldighet.

Motionerna

I motionerna framhålls efter en redogörelse för vissa bestämmelser, i huvudsak i enlighet med vad ovan upptagits, att försäkring, till vilken knyts ett oåterkalleligt förordnande, inte så sällan förekommer vid avtal mellan makar om underhållsbidrag till hustru och/eller barn i anledning av skilsmässa.

Härefter anför motionärerna följande.

Den som blivit insatt som förmånstagare genom ett oåterkalleligt förordnande bibringas ofta den uppfattningen att han har full säkerhet för att komma i åtnjutande av den ersättning som skall utgå enligt försäkringsavtalet. Detta är emellertid inte riktigt, ty försäkringstagaren kan underlåta att betala premien och därmed förfaller den rätt som förmånstagaren trots sig ha genom det oåterkalleliga förordnandet.

Enligt lagen om försäkringsavtal har försäkringsgivaren inte någon skyldighet att underrätta förmånstagaren, om försäkringstagaren underlåter att betala premien. Det kan därför inträffa att förmånstagare med ett oåterkalleligt förordnande lever i den övertygelsen att han har en säker rätt till ersättning enligt försäkringsavtalet men sedan vid försäkringstagarens död får det överraskande beskedet att försäkringen upphört på grund av att försäkringstagaren underlåtit att betala premien.

Det har även förekommit att försäkringstagare, som haft svårt att komma ut med försäkringspremien, under försäkringstiden träffat överenskommelse med försäkringsgivaren om att sätta ned försäkringsbeloppet i syfte att få en lägre premie. Även detta anses kunna ske utan att förmånstagaren behöver underrättas eller lämna sitt medgivande.

Förmånstagarens rätt kan således — trots att förordnandet betecknas som oåterkalleligt — likväl under försäkringstiden utan förmånstagarens vetskap eller medgivande minskas eller gå helt förlorad

antingen genom försäkringstagarens underlåtenhet att betala premien

eller genom en överenskommelse mellan försäkringstagare och försäkringsgivare om nedsättning av försäkringsbeloppet i syfte att minska den premie försäkringstagaren har att erlagga för försäkringen.

Det förekommer ibland att en förmånstagare hos försäkringsgivare gör framställning om att bli underrättad därest försäkringstagaren skulle försumma att betala premien före respitmånadens utgång. Försäkringsbolaget har emellertid ingen skyldighet att träffa särskilda anordningar för att till-

mötesgå förmånstagarens begäran att bli underrättad, men en sådan framställning torde inte avvisas.

För att skapa full säkerhet för att förmånstagare med oåterkalleligt förordnande verkligen kommer att åtnjuta sin rätt enligt försäkringsavtalet är det nödvändigt att i lagen om försäkringsavtal införa en bestämmelse, som ålägger försäkringsgivaren att lämna förmånstagaren underrättelse om försäkringstagaren underlåter att betala premien. Förmånstagaren skulle genom en sådan underrättelse få möjlighet att betala premien för att hålla försäkringen i kraft. Därefter kunde förmånstagaren kräva försäkringstagaren på premiebeloppet.

De här berörda bristerna beträffande det oåterkalleliga förmånstagarförordnandet borde snarast bättras genom lagstiftning, som även kom att omfatta redan tecknade försäkringar till vilka knutits sådant förordnande som försäkringstagaren förbundit sig att låta stå vid makt eller m. a. o. förordnanden jämlikt 108 § 2 stycket i lagen om försäkringsavtal.

Frågan har sådan praktisk räckvidd att den berörda lagstiftningen snarast bör komma till stånd oberoende av de ändringar i övrigt som kan vara påkallade i lagen om försäkringsavtal.

Remissyttrandena

Utskottet har i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från *försäkringsinspektionen*. Tillfälle att avge yttrande har även beretts *Sveriges advokatsamfund*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund* och *Folksam*.

Försäkringsinspektionens, riksförbundets och Folksams remissyttranden går i avstyrkande riktning, medan Advokatsamfundet föreslår en allmän översyn av försäkringsavtalslagen.

Försäkringsinspektionen uttalar, efter påpekande att motionerna enligt inspektionens uppfattning endast har avseende på individuell livförsäkring, att inspektionen delar motionärernas uppfattning att den föreliggande frågan är av vikt. För att försäkringar skall framstå såsom ändamålsenliga inslag i de ekonomiska arrangemang, som är en del av regleringen i samband med skilsmässa o. d., är en underrättelseplikt enligt inspektionen säkerligen av stort värde.

Enligt vad inspektionen under hand inhämtat planeras för närvarande inom branschen rutiner, genom vilka motionärernas syfte i stort sett skulle komma att bli tillgodosett. Med hänsyn härtill anser inspektionen för sin del, att hithörande fråga bör kunna anstå till en kommande översyn av lagen om försäkringsavtal. Skulle emellertid de planerade åtgärderna ej inom rimlig tid genomföras, synes problemet böra tagas upp till förnyad bedömning.

Advokatsamfundet framhåller genom sin styrelse att oåterkalleliga förmånstagarförordnanden förekommer i mycket stor utsträckning och måste

anses ha stor betydelse för att säkerställa efterlevandes intresse av trygghet. Genom sådana förordnanden kan även försäkringstagarens borgenärer tillförsäkras en självständig på försäkringsavtalet grundad rätt gentemot försäkringsgivaren. Enligt styrelsen har med rätta i motionen framhållits att förmånstagarens rätt, trots att förordnandet betecknats som oåterkalleligt, likväl under försäkringstiden utan förmånstagarens vetskap eller medgivande kan gå helt förlorad eller minskas genom underlåten premiebetalning eller genom överenskommelse mellan försäkringstagare och försäkringsgivare om nedsättning av försäkringsbeloppet i syfte att minska den premie som försäkringstagaren har att erlagga för försäkringen.

Enligt styrelsens erfarenhet är det för närvarande en stadgad praxis hos alla försäkringsbolag att, sedan förmånstagaren begärt detta, underrätta denne om underlåten premiebetalning eller om ändrade försäkringsvillkor.

Avslutningsvis framhåller styrelsen följande.

Såsom styrelsen framhållit i yttrande till utskottet den 5 mars 1965 (se Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 1965 sid. 175 ff.) är en allmän översyn av försäkringsavtalslagen motiverad. Yttrandet föranleddes av motioner rörande översyn av försäkringsavtalslagen i syfte att försäkringstagare icke må ställas i svårigheter till följd av sen underrättelse om ändrade försäkringsvillkor och om premiehöjningar. Styrelsen förordade i sitt yttrande att försäkringsavtalslagen gjordes till föremål för en allmän översyn, därvid bl. a. de av motionärerna anförda synpunkterna närmare finge övervägas.

Styrelsen har i yttrande den 8 mars 1968 till utskottet över två i riksdagen väckta likalydande motioner angående respit vid underlåtenhet att betala försäkringspremier (se Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 1968 sid. 210 ff.) som sin uppfattning framfört att även denna försäkringsfråga lämpligen borde utredas i ett större sammanhang.

Styrelsen vill även nu förorda att försäkringsavtalslagen görs till föremål för en allmän översyn, däri bl. a. de av motionärerna anförda synpunkterna närmare får övervägas.

Svenska försäkringsbolags riksförbund uttalar följande.

Motionernas bakgrund är det förhållandet att i samband med avtal mellan makar om underhållsbidrag m. m. i anledning av skilsmässa parterna ofta såsom ett moment i detta avtal intager vissa klausuler rörande teckning av ny livförsäkring eller ändring av redan tidigare tecknad försäkring samt att ett s. k. oåterkalleligt förmånstagarförordnande samtidigt ofta göres. Då avtalet mellan makarna träffas, utgår parterna normalt från att försäkringstagaren skall fortsätta med premiebetalning för försäkringen.

På grund av ändrade ekonomiska förhållanden eller andra omständigheter kan försäkringstagare dock — utan förmånstagarens vetskap — sedermera avbryta premiebetalningen. Även om försäkringstagaren inte helt och hållet upphör med premiebetalningen kan han önska minska sina utgifter genom att erlagga en lägre premie. I båda fallen blir konsekvensen regelmässigt att försäkringsskyddet reduceras och att förmånstagarens rätt inte kommer att uppgå till den ursprungligen avtalade nivån. Motionärerna anser att en sådan försämring bör motverkas genom en skyldighet för försäk-

ringsgivaren att underrätta förmånstagaren om den uteblivna eller minskade premiebetalningen så att förmånstagaren skall bli i tillfälle att vidtaga de åtgärder han anser vara erforderliga, d. v. s. i regel tillse att full premie erlägges så att den avtalade försäkringen därigenom hålles vid den ursprungliga nivån.

Insättande av förmånstagare enligt oåterkalleligt förordnande kan antingen ha karaktären av gåva eller grunda sig på ett oneröst avtal mellan försäkringstagare och förmånstagare. Sådant avtal kan exempelvis förekomma i tjänsteförhållanden eller i de fall som motionärerna omnämnt. Vad gäller gåvotransaktionerna synes dessa i förevarande avseende inte påkalla särskilda åtgärder, eftersom det i dessa fall knappast kan åvila försäkringstagaren någon skyldighet att fullfölja premiebetalningen.

Riksförbundet vill framhålla att det för giltigheten av en utfästelse att ett förmånstagarförordnande skall stå vid makt icke kräves att utfästelsen delges försäkringsbolaget. Förmånstagarens rätt kan alltså utan försäkringsbolagets vetskap vara oåterkallelig. För att bolaget skall kunna medverka till att skydda hans rätt måste emellertid förutsättas att bolaget blivit underrättat om oåterkalleligheten.

Beträffande de i motionerna särskilt nämnda fallen, då make enligt skilsmäsoavtal åtagit sig att insätta den andra maken och/eller barn som oåterkallelig förmånstagare delar riksförbundet i princip den uppfattningen att det är ett väsentligt önskemål att rättsägaren får en möjlighet att säkerställa sig efter i huvudsak de riktlinjer som framförts i motionerna. Då det gäller att bedöma behovet av en lagändring av nu ifrågasatt natur uppkommer emellertid frågan om vilka åtgärder försäkringsbolagen för närvarande vidtager. Riksförbundet har kunnat konstatera att sådana fall varit mycket sällsynta, där en oåterkallelig förmånstagare begärt att genom någon form av avisering bli underrättad därest premiebetalning inte fullgöres. Mera frekventa är då de relativt likartade fallen där en livförsäkring pantsatts som säkerhet för skuld och försäkringsbolaget underrättats härom.

De rutiner som i samband med pantsättning tillämpas bland försäkringsbolagen är i dag icke helt enhetliga. Det är emellertid ett klart önskemål bland bolagen att åstadkomma enhetlighet på detta område. Den då avsedda rutinen, som vissa bolag redan i dag tillämpar, skulle innebära att försäkringsbolaget vid anmälan om pantsättning skulle tillställa panthavarna en premiegarantiförbindelse. En sådan förbindelse innebär att försäkringen trots utebliven premiebetalning inte omedelbart träder ur kraft och att panthavaren får skäligen tid att själv betala in premien för försäkringstagarens räkning. Därest panthavaren inte önskar ställa sådan garanti kommer han likväl att av bolaget meddelas om utebliven premiebetalning efter utgången av viss tid, som av olika arbetstekniska skäl kan beräknas till ca 1 1/2 månad efter respitmånadens utgång. I detta senare fall får emellertid panthavaren själv svara för den risk som ligger i att, även om panthavaren vill betala den förfallna premien, denna inte kan av bolaget enligt gällande återupplivningsbestämmelser mottagas på grund av försäkringstagarens eventuellt försämrade hälсотillstånd och att därför försäkringens risksumma enligt grundernas bestämmelser på visst sätt nedsättes efter respitmånadens utgång.

Som riksförbundet ovan uttalat har förbundet den principiella inställningen att även den rätt, som oåterkalleliga förmånstagare förvärvat på

grund av skilsmäsoavtal, bör kunna tryggas. Förbundet avser att detta väl kan genomföras på samma sätt som ovan beskrivits i fråga om panthavare. Härvid bör emellertid framhållas att vad nu sagts avser individuell livförsäkring. I fråga om grupplivförsäkring är förutsättningarna delvis annorlunda bl. a. därför att den enskilda försäkringens fortbestånd är beroende av att den försäkrade alltjämt tillhör en viss grupp av anställda eller föreningsmedlemmar. Därtill kommer att sättet för administrationen ofta gör det omöjligt för försäkringsbolaget att avisera panthavare eller förmånstagare om försummad premiebetalning. I många fall administreras nämligen gruppförsäkringarna i arbetsgivarens regi, vilket medför att försäkringsbolaget först vid inträffade försäkringsfall får personuppgifter beträffande dem som varit försäkrade.

Sammanfattningsvis vill sålunda riksförbundet, under hänvisning till vad ovan anförts, uttala, att de av motionärerna angivna förmånstagarna kan på ett tillfredsställande sätt skyddas till sin rätt genom åtgärder som försäkringsbolagen själva redan vidtagit eller avser att vidtaga. En dylik av försäkringsbolagen genomförd rutin torde kunna tillämpas smidigare än en lagstiftning på området. Riksförbundet får förty avstyrka den av motionärerna föreslagna lagändringen.

Folksam framhåller till en början att huvudsyftet med motionerna är att skapa full säkerhet för att underhållsberättigad förmånstagare med oåterkalleligt förordnande verkligen får möjlighet att bevaka sin rätt enligt försäkringsavtalet i fall då försäkringstagaren helt eller delvis avbryter premiebetalningen. *Folksam* ansluter sig till detta syftemål och finner det angeläget att underhållsberättigade ges tillfälle att som motionärerna föreslagit vidtaga de åtgärder som kan anses erforderliga, d. v. s. i regel tillse att full premie erlägges.

Efter påpekande att motionärerna inte gör någon åtskillnad mellan förmånstagarförordnanden av gåvokaraktär och förordnanden, som utgör ett avtal mellan försäkringstagaren och förmånstagaren, och ej heller mellan kollektiv och individuell försäkring uttalas att några skäl för införande av lagstiftning beträffande förordnanden av gåvokaraktär inte synes föreligga och att motionärerna ej heller torde ha avsett att säkerställa dessa förmånstagare.

Härefter fortsätter *Folksam* :

Inom kollektiv försäkring föreligger inte alltid möjlighet att avisera förmånstagarna, eftersom försäkringstagarna i stor utsträckning icke registreras hos försäkringsgivaren. Inom detta område kan alltså en lagstiftning inte bli effektiv.

Folksam har inom sitt kollektiva bestånd ett mycket ringa antal förmånstagarförordnanden av oåterkallelig karaktär. Även inom individuell försäkring är förekomsten ringa. *Folksam* har icke i något fall kunnat konstatera att någon oåterkallelig förmånstagare gjort framställning om att erhålla avisering vid bristande premiebetalning och ej heller har det kommit till *Folksam*s kännedom att någon underhållsberättigad oåterkallelig förmånstagare lidit förlust på grund av bristande premiebetalning.

Inom individuell försäkring förekommer att försäkringstagare använder

sin försäkring som kreditsäkerhet genom att pantsätta den hos tredje man. Om panthavaren vill skaffa sig säkerhet att icke försäkringen förfaller kan han ingå avtal med försäkringsgivaren, varvid han förbinder sig att betala ogulden premie mot det att försäkringsgivaren förbinder sig att icke låta försäkringen träda ur kraft. Sådana avtal förekommer i rätt stor utsträckning. Oavsett om överenskommelse finns eller ej aviserar Folksam alltid panthavaren vid utebliven premiebetalning.

Folksam finner att i de av motionärerna avsedda fallen avisering vid bristande premiebetalning bör kunna ske på samma sätt som nu sker till panthavare. Detta är möjligt att genomföra inom individuell försäkring utan att särskild lagstiftning behöver tillgripas.

Då de av motionärerna avsedda förmånstagarna genom försäkringsgivarnas och förmånstagarnas egna åtgärder kan skyddas till sin rätt så långt detta är möjligt, avstyrker Folksam den föreslagna lagändringen.

Utskottet

I förevarande motioner hemställs om införande av lagstadgad skyldighet för försäkringsgivare att, då förmånstagare insatts till en livförsäkring genom s. k. oåterkalleligt förmånstagarförordnande, underrätta denne om underlåten premiebetalning eller om ändring av försäkringsvillkoren. Genom en sådan underrättelse skulle förmånstagaren garanteras möjlighet att, t. ex. genom att själv betala premien, förhindra att hans rätt på grund av förordnandet reduceras eller förfaller.

Bakgrunden till motionsyrkandet är att överenskommelse om försäkringar inte sällan ingår i makars uppgörelse med anledning av hem- eller äktenskapsskillnad och att ena maken/försäkringstagaren därvid utfäster sig att låta ett förmånstagarförordnande till andra maken eller till makarnas barn stå vid makt, dvs. gör ett oåterkalleligt förordnande. Då avtalet träffas utgår parterna normalt från att försäkringstagaren skall fortsätta att betala premierna för försäkringen. Premiebetalningen kan emellertid sedermera — utan förmånstagarens vetskap — avbrytas eller minskas och förmånstagarens rätt till försäkringen därmed helt eller delvis gå förlorad.

I likhet med samtliga hörda remissinstanser delar utskottet motionärernas uppfattning att det är angeläget att förmånstagarens rätt kan tryggas i berörda fall liksom då förordnandet avser att ge anställd pension eller eljest sker mot vederlag.

Motionärernas förslag om en lagstadgad underrättelseplikt torde i första hand ha aktualitet i fråga om individuell försäkring. Vid grupplivförsäkring eller annan kollektiv försäkring uppkommer särskilda svårigheter på grund av att försäkringstagarna i stor utsträckning icke registreras hos försäkringsgivaren. Det bör också framhållas att såväl vid individuell som kollektiv försäkring förmånstagarförordnandet kan vara oåterkalleligt utan att försäkringsgivaren har kännedom därom. För att försäkringsgivarna på av motionärerna föreslaget sätt skall kunna medverka till att skydda för-

månstagarrens rätt, måste emellertid förutsättas att bolaget blivit under rättat om oåterkalleligheten.

Som framgår av de ovan återgivna remissyttrandena från försäkringsbolagens riksförbund och Folksam tillämpar vissa försäkringsbolag i de fall, där en livförsäkring pantsatts som säkerhet för skuld, en rutin som innebär att försäkringsbolaget vid anmälan om pantsättning lämnar panthavarna tillfälle att avge en s. k. premiegarantiförbindelse. Genom en sådan förbindelse åtar panthavaren sig att betala ogulden premie mot det att försäkringsgivaren förbinder sig att inte låta försäkringen träda ur kraft. Om panthavaren inte ställer sådan garanti, underrättas han likväl om utebliven premiebetalning. Enligt samma remissyttranden avser försäkringsbolagen att — såvitt gäller individuell försäkring — genomföra samma system i de av motionärerna avsedda fallen. Härigenom torde, som försäkringsinspektionen framhåller, motionernas syfte väsentligen bli tillgodosett.

Mot denna bakgrund finner utskottet icke tillräckliga skäl att ta initiativ till en lagändring i det av motionärerna angivna hänseendet. Frågan bör emellertid uppmärksammas vid den översyn av försäkringsavtalslagen, som utskottet i tidigare sammanhang (se ILU 1965: 22, 1968: 27) ansett böra komma till stånd då förutsättningar för nordiskt samarbete på området bedöms vara för handen.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 754 och II: 858, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 april 1969

På första lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Alexanderson (fp), fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s), Schött (m), Hedlund (s)*, fru Lilly Ohlsson (s), herrar Ernulf (fp) och Ferdinand Nilsson (cp);

från andra kammaren: fru Löfqvist (s), fröken Bergegren (s), herrar Wiklund i Stockholm (fp)*, Jönsson i Malmö (s), Larsson i Norderön (cp), Johansson i Växjö (cp), Oskarson (m)* och fru Bergander (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.